

Л. М. Герасіна, доктор соціологічних наук, професор

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ВИКЛИКИ СВІТОСИСТЕМНІЙ СТРУКТУРИ

Переважна більшість міжнародних аналітиків переконані, що архітектоніку сучасного світу все більше визначає глобалізація — найзначущіша тенденція розвитку людства, об'єктивний процес економічної, політичної і культурної інтеграції, транснаціоналізації та уніфікації членів світової спільноти, який супроводжується глобальними викликами усім сферам суспільного життя. Головними наслідками цього процесу є світовий розподіл праці, що посилює, як правило, міграцію робочої сили, концентрацію капіталу і виробничих ресурсів в окремих зонах планети, веде до стандартизації законодавства, економічних і технологічних процесів, а також до зближення культур і духовних цінностей різних народів, становлення елементів системи глобального управління.

Глобалізація економіки — найважливіша ознака сучасного світового розвитку: в економічному просторі зростає взаємозалежність різних країн, де галузева структура, географія розміщення продуктивних сил, обмін інформацією і технологіями визначені світовою кон'юнктурою, а економічні підйоми та спади, зокрема кризи, набувають планетарних масштабів. Це відчувається у різкому збільшенні обсягів і темпів переміщення або вивезення капіталів (за сприяння новітніх інформаційних систем), у випереджаючому розвитку міжнародної торгівлі порівняно з валовим внутрішнім продуктом країн, у потенційній здатності світових фінансових ринків (валютних, кредитних, фондових) до руйнування усталених економічних систем, що, безумовно, підриває національно-державний суверенітет, адже фінансовий капітал прагне не свободи, а панування. Як відмічає Дж. Сорос, «вільна торгівля зміцнює порівнянні переваги усіх учасників; вільний рух капіталу зміцнює порівнянні переваги власників капіталу і тих, хто ним управляє».

Оскільки економічний прогрес визначають інновації, то багатіють заможні країни, тож глобалізація створила у світі своєрідний «клуб обраних», і учасниками глобальної економіки стають держави з високим рівнем технологічного розвитку, в яких дохід на душу населення складає понад 20 тис. дол. Глобальним викликом стає те, що глобалізація є вираженням національних і транснаціональних інтересів «золотого мільярда» (найбагатших країн світу). Своєї мети країна-лідер та світові еліти досягають завдяки застосуванню чотирьох видів зброї — фінансово-економічної, інформаційної, воєнної, екологічної; а прообразом майбутньої світової влади виступають такі фінансові організації, підконтрольні США, як Міжнародний валютний фонд, Світова організація торгівлі, Всесвітній банк тощо.

Практика також доводить, що глобалізація не є продовженням модернізації суспільств; глобальна економіка — це пул уже модернізованих країн. Сутність же «наздоганяючої» модернізації відома: мобілізація мас незалежно від соціально-політичного ладу, перебудова економіки задля індустріалізації та різні фінансові спекуляції. Незахідні країни, що дотримуються «наздоганяючої» моделі, прагнуть відтворити інституційну систему Заходу, але не всі спроможні це здійснити. Усупереч глобалістським гаслам частина планети фактично позбавлена можливостей сучасної НТР. Через це чимало народів опиняються на узбіччі цивілізації. Тому постає доречне запитання: яку ж стадію розвитку «наздоганяє» Україна, можливо, первісне нагромадження капіталу? На наш погляд, йде процес утворення політичної нації та соціально-економічної структуризації. І глобальний виклик полягає в тому, що спроби імітувати фази розвитку Заходу не здатні вивести Україну у світ глобальної економіки — це може приректи її на прогресуюче відставання. Сьогодні потрібно бути кращим або унікальним, і володіти тим, із чим можна конкурентно виходити на світові ринки.

Отже, складний і суперечливий процес глобалізації економіки, з одного боку, стимулює світовий прогрес; полегшує господарську взаємодію країн; створює умови доступу до передових технологій, забезпечує економію ресурсів, але з другого — спричиняє й негативні наслідки: закріплення «периферійної» моделі економіки; втрату своїх ресурсів країнами, які не входять до «золотого мільярда»; поширення на менш розвинені країни глобальної конкуренції; розорення національного малого бізнесу; зниження рівня життя населення тощо.

Глобальна політика характеризується тим, що не знає бар'єрів і єдиного центру; легко долаючи державні кордони, вона здатна впливати на організовані спільноти людей у будь-якому місці планети. Політичним викликом глобалізації стають централізація та монополізація світової влади і суб'єктів глобального управління, послаблення національних держав, певне скорочення їх суверенітету. Існування глобальної світосистеми, керованої з геополітичних центрів впливу, передбачає дію відповідних програм світової влади; їх політичний аспект полягає у тому, що жодна країна світу вже не має повної незалежності. Почасти це відбувається тому, що сучасні держави все більше повноважень делегують впливовим міжнародним організаціям (ООН, ЄС, СОТ, МВФ, НАТО, ЄАзС). Інший чинник — за рахунок обмеження державного втручання в економіку та зниження податків зростає політико-економічний вплив транснаціональних корпорацій. Через полегшення міграції людей за кордон і вільне переміщення ідей та інформації також зменшується обсяг влади урядів щодо своїх громадян.

Сучасні проблеми глобальної світової політики вирішуються переважно двома «клубами» — Великою сімкою (G 7) і Великою двадцяткою (G 20), а також Давоським Форумом, БРІК, ЄвразС та ін., до сфери впливу яких входять здебільшого політико-економічні питання. Ці світополітичні й макроекономічні структури не формалізовані згідно з міжнародним правом, але їх значущість у світовій політиці постійно зростає. Їхні форуми присвячені узгодженню позицій провідних акторів міжнародної політики; у цьому форматі вони виробляють механізми збалансування інтересів різних країн та інтеграції їх зусиль у протистоянні глобальним викликам сучасності. Адже глобалізація як двостороння медаль є неоднозначною: світ поки що не досяг епохи гармонії і торжества ліберальної демократії, омріяні стабільність і безпека не здобуті. Зробити позитиви глобалізації доступними максимальній кількості країн — одне з актуальних завдань світової політики.

Культурній глобалізації притаманне зближення ділової та споживчої культур різних народів і розширення сфери міжнародного спілкування. Як безумовний позитив це сприяє поширенню у світі культурно-освітніх програм і проєктів, освітянській міграції, популяризації окремих видів національного мистецтва тощо. Величезну роль у культурній глобалізації відіграє все більше поширення Інтернету та його соціальних мереж, що сприяє соціокультурному спілкуванню. Розвивається міжнародний туризм — галузь культурного дозвілля, відпочинку; перекладені на інші мови книжки та кінофільми здобувають популярність серед читачів і глядачів різних країн світу. Але надпопулярні міжнародні культурні явища здатні витіснити національні чи перетворювати їх на інтернаціональні. Дехто з дослідників вважає цей факт як глобальний виклик, тобто втрату (дифузію) національних культурних цінностей і виступає за ренесанс автохтонної етніки — відродження національних культур.

Соціальну реальність початку ХХІ ст. віддзеркалює категорія «глобальне громадянське суспільство», яка демонструє соціальні перетворення у рамках процесу глобалізації світу. Новим фактором сучасності є зростання кількості і розширення масштабів діяльності міжнародних і транснаціональних інституцій — активних учасників світового управління, які діють незалежно від держави. Дійсно, сформувалася транснаціональна сфера громадсько-політичної участі, в якій публічні особи, міжнародні громадські організації, деякі соціальні групи, залучені до діалогу, дискусій, конфронтацій або перемовин одне з одним, з урядами та бізнесом. Глобалізація розширює і поглиблює соціальні зв'язки у просторі й часі таким чином, що на життя окремого суспільства впливають події, які відбуваються в інших частинах земної кулі. Ці зміни забезпечила дія «хвиль» демократизації, що

утворює реальні передумови для формування глобального громадянського суспільства на базових принципах ліберальної демократії.

Але сучасні дослідники фіксують також соціальний виклик глобалізації — процес диференціації світу. Як помітив Е. Гідденс, було б помилковим розглядати лише процеси зростання світової єдності, швидше *глобалізація соціальних відносин* — це диференціювання часових і просторових відносин у житті країн. Глобалізація уніфікує не тільки митні тарифи у світі, а й рівні зарплати, соціального забезпечення, національного пенсійного законодавства; зрізає частку трудових прав і гарантій. Звідси походить інший наслідок глобалізації: різке посилення майнової та соціальної нерівності між людьми і країнами. Відбуваються «глобалізація експлуатації», наступ глобальної економічної стихії, розквіт спекулятивного характеру переміщення капіталу. Отже, має відбутися глобальна переоцінка сутності та критеріїв суспільного прогресу, адже перспективи цивілізації напряду залежать від того, чи знайдуть суб'єкти світової політики баланс своїх власних і загальнолюдських інтересів.

І. О. Поліщук, доктор політичних наук, професор;
В. К. Лур'є, студентка

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА УКРАЇНУ

Для того щоб адекватно з'ясувати вплив глобалізації на Україну потрібно спочатку визначити поняття «глобалізація». Глобалізація — процес всесвітньої економічної, політичної, культурної інтеграції та уніфікації. У більш вузькому розумінні — це перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі. Основними наслідками глобалізації є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн.

На сьогодні глобалізація перетворилася на важливий фактор розвитку цивілізації. Все більше країн піддаються впливу цього явища. Україна — не виняток. Саме під впливом глобальних, а також локальних факторів формується нова геополітична, економічна, цивілізаційна та внутрішня національна ситуація.

Що стосується політичного аспекту, не секрет, що Україна страждає на хворобу під назвою «слабкість». Симптомом цього захворювання є нездатність виконувати свої класичні функції, тобто відстоювати у власних інтересах право на легітимний вибір правлячої еліти та бути гідним представником на світовій політичній арені.